

Paremmiin sanoen

Televisiossa käytiin 16. tammikuuta keskustelua YK:n naistenvuoden johdosta. Juontajan kehoitettua osanottajia mainitsemaan jonkun merkittäviin saavutuksiin yltäneen naisen eräs heistä sanoi: »*Minun on vaikea löytää yksittäistä henkilöä, jonka toisin tässä esille.*» Tähän tapaan adjektiivia *yksittäinen* käytetään nykypäivinä usein yksityistä tarkoitettaessa.

Adjektiivijohdoksella *yksityinen* on ikää jo toistasataa vuotta (Kilpinen 1845). Myös *yksittäisen* mainitsee Lönnrotin sanakirja; vanhin esiintymä Nykysuomen Jaitoksen kokoelmissa on vuodelta 1917. Vankemman jalansijan *yksittäinen*, jota aluksi näyttää käytetyn biologiassa ja sen lähialoilla (*kukat yksittäiset; lehtoniityt, joilla kasvaa yksittäisiä puita ja puuryhmiä*), on saanut 1930- ja 1940-luvulla, todennäköisesti merkittävältä osalta monien julkaisujen kielentarkastajana toimineen Hannes Tepon ansiosta.

Sanoilla *yksityinen* ja *yksittäinen* on omat merkitystehtävänsä. Niiden rajaa on Matti Sadeniemi käynyt Virittäjässä 1955 s. 85—87, ja myös Nykysuomen sanakirja tekee eron sanojen käytössä. Pelkistäen johdosten tehtävät voi esittää seuraavasti:

Yksityinen 1. 'joka kuuluu vain määrähenkilölle tai -henkilöille, vain määrähenkilöä tai -henkilöitä koskeva, privaatti'; vastakohta yleinen, julkinen, yhteinen: *yksityiset perheasiat, yksityinen tilaisuus, saada yksityistä laulunopetusta, yksityiset ja julkiset rakennukset, yksityinen liikeyritys, toimii yksityisenä lastenlääkärinä*. 2. 'joka kuuluu jäsenenä, osana määräkokonaisuuteen, yksi lajistaan'; us. = kukin, eri, erillinen: *jokainen yksityinen sotilas, yksityiset vaatekappaleet, koneen yksityiset osat, yksityisen rakennuksen tai kokonaisen kaupunginosan julistaminen purkamiskieltoon, puheensorinasta ei voinut erottaa yksityisiä sanoja*.

Yksittäinen (< *yksittäin* 'yksi kerrallaan') 'erillään muista samanlaisista oleva tai tapahtuva, siellä täällä tai silloin tällöin esiintyvä, hajanainen, harva': *tien varrella olevat yksittäiset talot, kasvilla on yksittäiset lehtihankaiset kukat, tautia esiintyy vain yksittäisinä tapauksina.*

Yksityinen saattaa 3:nneksi esiintyä täysin hyväksyttävästi *yksittäinen*-adjektiivin edellä hahmotellussa merkitystehtävässä: *yksityisiä kuvalehden numeroita, tulirokkoa on esiintynyt muutama yksityinen tapaus, vain yksityiset laukaukset rikkoivat hiljaisuuden.* Selvytyden vaatiessa ja jo tarkoituksenmukaisuuden vuoksi tässä tehtävässä olisi kuitenkin aihetta käyttää adjektiivia *yksittäinen*.

Yksittäistä, joka kanta-adverbinsa tavoin edellyttää useiden esineiden tai asioiden olemassaoloa, ei sitä vastoin pitäisi käyttää *yksityisen* varsinaisissa merkitystehtävissä. Ilmeisesti harjaantuneidenkin kielenkäyttäjien keskuudessa on vallannut alaa käsitys, että *yksityinen* tarkoittaa yksinomaan 'privaattia', ja siksi se 2. merkitystehtävässä kernaasti korvataan *yksittäisellä*. Jo Sadeniemi mainitsee tästä esimerkkinä: *Yksittäinen* [po. *Yksityinen*] *männyn siemen eroaa kuusen siemenestä siinä, että lenninsiipi on siemenjyvään pihtimäisesti kiinnittynyt* (Suuri metsäkirja). Toinen poiminto: *Euroopan Vapaakauppaliiton ja Euroopan Talousyhteisön, ja myös sen yksittäisten* [po. *yksityisten*] *jäsenmaitten, välisten suhteitten järjestäminen* (Ahti Karjalainen, puhe Keskustapöytäluen piirikokouksessa 18. 11. 1968, Ulkopoliittisia lausuntoja ja asiakirjoja, 1969, s. 127).

Vielä oudommalta tuntuu *yksittäisen* käyttäminen yhdestä ainoasta kysymyksen tulevasta. Alussa mainitun televisio-keskustelusta poimitun tapauksen lisäksi pari virhenäytettä painetusta sanasta: *Paasion yksittäinen* [po. *yksityinen*] *esiintymisen presidenttiasiassa puoluetoimikunnan ja -neuvoston ääntä kuulematta* (Uusi Suomi, pääkirjoitus 1972). *Nykyinen tekijänoikeuslaki aiotaan heittää romukoppaan: henkisen työn tekijöillä mm. poistettaisiin oikeus mää-*

rätä työnsä tulosten käytöstä ja yksittäiseltä [po. *yksityiseltä*] *tekijältä poistettaisiin oikeus tekijänoikeuskorvauksiin* (Helsingin Sanomat 12.2.1975 s. 12).

Ehkä vielä ei ole liian myöhäistä yrittää palauttaa *yksittäinen* oikeaan merkitystehtäväänsä. — J. V.

*

Viime vuosina on postpositio *myötä* tullut suureen suosioon. Kun ennen sanottiin ajan mittaan, ajan oloon, ajan mukana, ajan kuluessa, ennen pitkää, ennemmin tai myöhemmin tai sitten aikaa myöten, nyt sanotaan kernaasti ajan myötä. Muita esimerkkejä: *Jokaista kilon painoista aineerää kohti, joka k u u m o d u l i n m y ö t ä kuljetetaan Kuun pinnalle — —, tarvitaan yli sata kiloa painoa* (Wernher von Braun, Avaruusrintama, suom. Pertti Jotuni, 1970, s. 262), *Järvimatkaileu kehittyvä uusien ja nopeampien alusten myötä* (Uusi Suomi 25. 10. 1973 s. 28), *Elintason nousun ja liikennevälineiden kehittymisen myötä ä kuluttajien liikkuvuus lisääntyi* (Salon Seudun Sanomat 13. 7. 1974 s. 10).

Muodille on suotava sijansa kielessä niin kuin kaikilla muillakin elämän aloilla, ellei sen noudattamisessa riehaannuta ylettömiin. Mutta kun *myötä*-postpositiota ruvetaan muka muodikkaana käyttämään aivan tolkuttomasti, kielenhuoltajan on puututtava asiaan.

Katso-lehden 5:nnessä tämän vuoden numerossa on pääkirjoitus »Salaiset vaikeo [!] julkiset kissat?» Puhe on koulu-tv:n liikennenäytelmästä Salakissat. Artikkeleihin on mahdutettu *myötä* postpositiona peräti neljästi:

Kuten yleensä kaikkia näytelmiä jouduttiin Salakissojakin muokkaamaan televisionomaisemmiksi ennen kuvaruutuun sijoittamista. — — Tuon käsittelystä myötä Salakissoista tuli samalla tiiviimpi, eheämpi ja sisällöltään tasapainoisempi.

Näytelmät ja kuulokuvat ovat epäilemättä opetusohjelmista suosituimpia. — — Mukavaan kerronnan myötä saadaan niillä tarttumaan päähän monta sellaista oppia, jotka

tavallisen tuntiopetuksen myötä olisivat kuivia ja vaikeaselkoisia päntättäviä.

Lisäksi perheen sisäinen yhteishenki lujittuu keskustelujen myötä tavalla, joka ei ole vailla merkitystä.

Jos toinen ja neljäs myötä vielä käyvätkin päinsä, ensimmäinen ja nimenomaan kolmas myötä menevät muodikkouden tavoittelussa auttamattomasti pieleen. Vanhat, totunnaiset ilmaisutavat sanoisivat selkeästi, mitä kirjoittaja tarkoittaa: Tuon käsittelyn myötä > Tuon käsittelyn ansiosta tai johdosta Salakissoista tuli — — tasapainoisempi; monta sellais-takin oppia, jotka tavallisen tuntiopetuksen myötä > tavallisessa tuntiopetuksessa tai tavallisen tuntiopetuksen menetelmin olisivat kuivia ja vaikeaselkoisia. — J. V.